

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

יום כיפור תשע"ה פרשת שבוע

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם בתנאי ש... לא לבייש את מי שאין לו!

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

ענינו של יום הכיפורים סובב מן התורה סביב שתי נקודות מרכזיות. האחת, קשורה לחייו של כל אדם. העינוי כלשון הכתוב:

"בַּחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ תַּעֲנִוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם" (ויקרא ט"ז כט, עיינו גם שם, כ"ג כז).

בנוסף על מצוות השביתה ממלאכה, הקיימת בכל שבת וחג, מפסיקים את זרם החיים הרגיל ומכריחים את האדם לעצור ולחשוב.

חמשת האיסורים (חלקם מהתורה וחלקם מדרבנן) גורמים לשינוי התנהגותי וממילא תודעתי, בחמישה תחומים מאוד בסיסיים בחיי היום יום שלנו (איסור סיכה היה הרבה יותר משמעותי בימים עברו, שהרי הסיכה היא שאפשרה שמירה על היגיינה, גם ללא מערכת מים זמינה, כמעט בכל רגע נתון, כמקובל בימנו).

השנייה, קשורה אך ורק לכהן הגדול וחבר עוזריו, בבית המקדש בירושלים. ביום הזה בלבד, דווקא הכהן הגדול היה מחויב בסדר עבודה מיוחד, שהיה שונה לחלוטין מסדר העבודה היום יומי בבית המקדש. רוב הציבור היה מנותק מפעילות זו, בוודאי שלא היה יכול ליטול בה חלק פעיל. שיאה של פעילות זו היה בחדרי חדרים, בקודש הקדשים ואיש לא היה חוזה בה. עבודה זו חייבה ציות לכללי טהרה וקדושה מיוחדים במינם, שנהגו רק בהקשר זה. אם כך, ביום הכיפורים עם ישראל עסוק בדברים הנמוכים ביותר, על ידי הימנעות מהם על ידי כל אחד ואחת. מאידך גיסא, נציגו הבכיר ביותר של העם בתחום הרוחני, ראש המערכת של עבודת הקודש, נכנס לפני ולפנים בטהרה מיוחדת לקודש הקדשים.

נשאלת השאלה: מה הייתה המשמעות מבחינת מצוות העשה, של כל יהודי ויהודי ביום המיוחד הזה? כיצד באה לידי ביטוי קדושתו הרוחנית הייחודית של היום, בזמן שבית המקדש היה קיים?

בימנו חל מהפך באחת הנקודות שהזכרנו. בראשונה, כל יהודי מחויב, גם היום, לענות את נפשו בחמשת העינויים ובכך אין שינוי ממה שהיה נהוג בזמן שהמקדש היה קיים.

לעומת זאת, את מקומה של עבודת הכהן הגדול תפסה תפילתם של רב היהודים בבתי הכנסת. חכמים הפכו את סדר העבודה, לנושא המרכזי בחזרת השי"ץ של מוסף והוסיפו את תפילת נעילה שמסתיימת, לפי מנהג הרבה מעדות ישראל, בציון צאתו של הכהן הגדול מקודש הקדשים, ללא פגע.

מה עשה עם ישראל במשך רוב שעות היום הקדוש הזה, בזמן שבית המקדש היה קיים? הרשו לי להציע הצעה, שיש לה גם השלכה מעשית על סדר היום שלנו.

יום הכיפורים היה יום טוב לעם ישראל. כמאמר חז"ל במשנה: "אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין **שלא לבייש את מי שאין לו**". כלי הלבן הפשוטים, שגם היום אנו נוהגים בהם (כרמז לחמשת העינויים), רמזו לעיסוק בעניינים החברתיים, מתוך מגמה "שלא לבייש את מי שאין לו". העם נקרא לשים את המצוות של בן אדם לחברו במרכז העיסוק הרוחני של היום הקדוש. היום הטוב לא בא לידי ביטוי בדרך של 'אין שמחה אלא בבשר ויין' (עיינו פסחים קט ע"א), אלא ביום של תיקון חברתי. בקשת סליחה, תיקון עוולות ופגיעה לא רק פיזית אלא גם מילולית ועקיפה, כמו למשל, מניעת התביישותו של מי שאין לו. אם כך מורי ורבותי, נכון, יום הכיפורים הוא יום של תפילה ותחנונים בבית הכנסת. אולי כדאי שכל רב ומנהיג קהילה (והגיע הזמן לחזק את נושא רבני הקהילות) יקדיש חלק מהיום הקדוש, (בואו נתחיל בחצי שעה בין התפילות) לתיקון חברתי.

הבה נזכור ונזכיר: ללא תיקון חברתי פרטי וכללי, אין יום הכיפורים מכפר!

<p>לע"י רבי יעקב בן אברהם ועישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל</p>	<p>לע"י ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל</p>	<p>לע"י מרת סוזי (שרה) ונגרובסקי ע"ה נלב"ע י' בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"י הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד</p>	<p>לע"י הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט</p>
--	--	--	---	--

לע"י מר **שמואל שמש ז"ל**, חבר הנהלת 'ארץ חמדה', נלב"ע י"ז בסיוון תשע"ד

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

כמה חטאות חייב מי שעושה כמה מלאכות ביום כיפור?

הרב עקיבא כהנא

התורה כותבת (שמות כ, י, דברים ה, יד) כי אסור לעשות 'כל מלאכה' בשבת. יחד עם זאת במקום אחר היא מציינת באופן פרטי (שמות לה, ג) שאסור להבעיר אש בשבת. **הגמרא (יבמות ו ע"ב) מביאה את מחלוקת ר' נתן ור' יוסי,** מדוע כתבה התורה את איסור ההבערה בשבת בלאו נפרד. דעה אחת היא ללמד שיש חילוק במלאכות, כלומר, שאם עשה שתי מלאכות בשבת חייב שתי חטאות, כיון שהתורה בעצם רצתה לומר שכל מלאכה שאדם עושה היא לאו בפני עצמו, בדומה להבערה שהיא לאו בפני עצמו. דעה שנייה היא שיהבערה ללאו יצאתי, כלומר, שהחידוש שנלמד מכך שהתורה כתבה זאת באופן נפרד הוא שאדם שמבעיר בשבת כלל אינו חייב חטאת כיון שבהבערה יש רק איסור לאו ואין כרת.

הגמרא במכות (כא ע"ב) מבארת כי דין חילוק המלאכות קיים רק לגבי דיני שבת, ואינו תקף לגבי יום טוב. לכן אדם שיעשה שתי מלאכות ביום טוב, יעבור רק על לאו אחד, וילקה פעם אחת בלבד.

הגמרא אינה מתייחסת לדין ביום כיפור כשאדם עושה כמה מלאכות בבת אחת, האם הוא עובר על איסור אחד, ויהיה חייב חטאת אחת, או שיהיה חייב שתי חטאות.

בשו"ת רמ"ע מפאנו (סימן קכג ד"ה וכי תימא) כתב בפשיטות שאין חילוק מלאכות ביום הכיפורים, וכתב שזה אחד הדברים ששבת חמורה בהם מיום הכיפורים. **פני יהושע (שבת סז ע"ב במשנה) מסביר** שכיון שהפסוק נאמר בשבת, אין ללמוד ממנו לגבי יום כיפור, כי שבת חמורה יותר, שיש בה איסור סקילה. וכן הוא מביא ראיה מכך שהרמב"ם כתב חילוק מלאכות רק לגבי שבת, עולה שאין חילוק מלאכות ביום כיפור. **אמנם צ"ח (סנהדרין סג ע"א) מוכיח להיפך** שמכך שלא כתוב בשום מקום ברמב"ם שאין חילוק מלאכות ביום כיפור, מוכח שגם ביום כיפור יש חילוק מלאכות¹. כמו כן שבת הוקשה ליום כיפור, וניתן ללמוד משבת שיש חילוק מלאכות גם ביום כיפור².

טורי אבן (מגילה ז ע"ב ד"ה הא) כותב שהשאלה אם יש חילוק מלאכות ביום כיפור תלויה בשאלה מאיפה לומדים את דין חילוק המלאכות בשבת. הגמרא אצלנו הביאה כמקור את הפסוק 'לא תבערו אש'. אמנם, הגמרא בשבת (ע ע"ב) מביאה שלשיטת ר' יוסי (הלומד מפסוק זה שהבערה ללאו יצאת) חילוק המלאכות נלמד מפסוק שנכתב לגבי חטאת: "ועשה מאחת מהנה" שממנו עולה שיש מקרה שבו עושים כמה מלאכות וחייבים על כל אחת חטאת. לכן דין זה יהיה תקף גם ביום כיפור, כי גם העובר עבירה בשוגג ביום כיפור חייב חטאת (לעומת העובר על יום טוב בשוגג שאינו חייב קרבן). אולם לשיטת ר' נתן שלומדים דין חילוק מלאכות בשבת מהבערה שהוא פסוק שכתוב לגבי שבת, דין זה לא יהיה תקף לגבי יום כיפור.

אמנם, רבי עקיבא איגר (מכות כא ע"ב) מבאר שלומדים משבת שיש חילוק מלאכות גם ביום כיפור, בלי תלות בלימוד שממנו לומדים בשבת. והסיבה שלא לומדים משבת ליום טוב אינה בגלל שאין לומדים מאיסור חמור לאיסור קל, אלא בגלל שאין להקיש בין שני דינים שונים: חילוק המלאכות בשבת הוא לחייב מספר קרבנות על מספר עבירות, ואילו חילוק המלאכות ביום טוב נדרש הוא כדי להלקות אדם כמה פעמים על כמה עבירות שעבר, ואין ללמוד הלקאות כפולות מקרבנות כפולים, כיון שיש להם דינים שונים. אבל ביום כיפור שחילוק המלאכות הוא לענין חטאת וודאי שניתן ללמוד משבת, שיש חילוקי חטאות על מלאכות שונות.

בגליון ברוך טעם מוכיח מירושלמי (שבועות ג, ד) שאין חילוק מלאכות ביום כיפור שכתב: "הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביום הכיפורים... אילו מי שעשה כולם בהעלם אחד כלום חייב? אלא אחת על כולן." **ובצל"ח (שהובא לעיל)** מבאר את הירושלמי באופן אחר.

המנחת חינוך (מצווה לב בתחילתה) כותב שיש גם נפקא מינה לחומרא מזה שאין חילוק מלאכות ביום כיפור, שבגלל שאין חילוק מלאכות, הרי שכל המלאכות נחשבות למלאכה אחת, לכן אם אדם עשה חצי שיעור ממלאכה אחת, והוסיף עליה חצי שיעור ממלאכה אחרת, כמו שקצר ודש חצי שיעור, חייב חטאת, למרות שלא עשה מכל מלאכה שיעור שלם, והוא הדין ביום טוב שאם עושה שני חצאי שיעור יעבור בלאו.

סיכום: לגבי שבת אדם שמבצע שתי מלאכות שונות, עובר על שתי עבירות שונות, וחייב שתי חטאות. לגבי יום טוב הגמרא בימא אומרת שאדם שעושה כמה מלאכות לוקה רק פעם אחת. והאחרונים חלוקים בשאלה האם אדם שעושה כמה מלאכות ביום כיפור, חייב כמה חטאות או אחת.

¹ מעניין לציין שיש סתירה בין דברי רש"י מה היה קורה אילו לא היה דין חילוק מלאכות. רש"י בגמרא שלנו (יבמות ו ע"ב ד"ה לחלק) נוקט שאם לא היה דין חילוק מלאכות לא היו חייבים אפילו חטאת אחת, עד שיעברו את כל ל"ט המלאכות שנאמרו בשבת. ואילו רש"י בפסחים (ה ע"ב ד"ה שמע מינה) כותב שאם לא היה דין חילוק מלאכות היו חייבים על כמה מלאכות חטאת אחת. לכן הצליח שהבין כפירוש רש"י ביבמות כותב שלא יתכן שלא היו כותבים את הדין שצריך לעבור על כל המלאכות על מנת שיתחייבו חטאת, ואילו הפני יהושע שהבין כפירוש רש"י בפסחים שבלעדי חידוש זה היה העובר על כמה מלאכות חייב רק חטאת אחת, כותב שלא יתכן שלא כתבו את הדין הזה, ולכן מסיק שהוא חייב גם על כמה עבירה חטאת אחת.

² וכן הוכיחו אחרונים נוספים (קובץ על יד) מלשון הרמב"ם בהלכות שביית עשור פ"א ה"ב שכל דבר שחייבים עליו חטאת בשבת, חייבים עליו חטאת ביום כיפור, ומזה נלמד שכמו בשבת, כך ביום כיפור יש חילוק מלאכות.

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער [טל: 1599-5000-54 בכל ערב, ובאחר: makshivim.org.il]
ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים [טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il]

לסלוח לאלוקים'!?

רבי לוי יצחק מברדיטשוב הגיע לתפילה בליל יום הכיפורים. הוא השתהה שם שעה ארוכה אך לא פתח באמירת "כל נדי". בקרן זוית הבחין באדם היושב על הארץ ובוכה. "מדוע אתה בוכה בכי כה מר?", שאל אותו. השיב לו היהודי: "רבי, איך לא אבכה?! בשנה שעברה היה לי כל טוב ועכשיו אני בודד וגלמוד, חסר כל ושבור נפש. ואם תחשוב רבי, כי נענש אני על חטאיי ומעשיי הרעים, הרי טעות בידך. כל עני זכה לצדקה מידי. כל עובר אורח זכה לאכול על שולחני. כל רעב יצא מביתי שבע, וגם אשתי התנהגה במסירות נפש ובנדיבות עוד יותר ממני. היא היתה סובבת בדרכים, אולי תמצא יהודי רעב שצריך להאכילו או יהודי עני שצריך להלבישו. ועכשיו בא היושב במרומים, חולל שריפה ששרפה את ביתי והשמידה את כל אשר לי. ולא הסתפק בכך בורא העולם, ולקח את אשתי, שמתה בדמי ימיה. וכך נשארתי ללא אישה, בחוסר כל ושישה יתומים קטנים על צווארי. אך לא זאת בלבד, אלא סידור עבה היה לי שבו היו מסודרים כל הפיזטים והתפילות לפי סדר התפילה ואני התמצאתי בו ולא הייתי צריך לחפש את התפילות ולאבד את דרכי בשעת התפילה. גם סידור זה עלה באש עם ביתי. וכי איך אני יכול לסלוח לאלוקים'!?"

ביקש הרבי מן החסידים לחפש בבית המדרש שמא יש שם סידור כזה. חיפשו ומצאו ונתנו את הסידור לאיש. ישב האיש והיה מדפדף בדפים דף אחר דף ובודק אם אכן ערוכים הפיזטים והתפילות כפי שהיו בסידורו. חלפה שעה תמימה עד שהאיש גמר לדפדף ואז שאלו הרבי: "נו, ועכשיו אתה סולח לו?".
אמר האיש: "כן, עכשיו אני סולח".
ניגש הרבי אל התיבה ופתח בתפילת "כל נדרי".
(על פי "היכן גר הא-לוהים?", אדיר כהן)

סימני שאלה מטרידים

את הסיפור המדהים הזה קראתי לראשונה בעודי ילד. כבר אז הרגשתי איתו לא בנוח. 'לסלוח לאלוקים'! איזה מין ביטוי חצוף זה... ככה לא מדברים לריבוננו של עולם! חוץ מזה, מדבריו של אותו יהודי נראה שמה שהיה לו קשה יותר מכל, זה לא שריפת ביתו וכלייו כל רכושו, ואפילו לא פטירת אשתו האהובה. הסיפור! אובדן הסידור היה לו המכה הקשה מכולן. האומנם ספר ישן עולה בחשיבותו על אשת נעוריו ועל כל אשר לו?! והשאלה האחרונה והגדולה מכולן – ברגע שקיבל סידור דומה תמורת זה שאבד ממנו, ראו זה פלא – הוא מוכן לסלוח לאלוקים על הכול. הכיצד?! וכי כל ייסוריו נעלמו ברגע שידע להתמצא בקלות בתפילה ולמצוא את הפיזטים והמזמורים כפי הרגלו?!

איפה!?

בימי קדם היה האדם חלש ופגיע מאוד. פגעי מזג האוויר עשו בו שמוות, מחלות קלות היו מסוגלות להכריע אותו, ותנאי החיים היו לא פעם קשים מנשוא. במצב שכזה האמונה באלוקים קלה ביותר. כל-כך הרבה דברים בהתנהלות המציאות אינם מובנים לך, אתה מרגיש כה קטן וחסר אונים. האמונה בכוח עליון והישענות עליו בציפייה שיגן עליך ויושיע אותך ממש מתבקשת. בעידן המודרני, לעומת זאת, האתגר קשה הרבה יותר. הטכנולוגיה המתפתחת מאפשרת לאדם לגמוא מרחקים ולהגיע להישגים שבעבר אפילו לא חלם עליהם. פגעי מזג האוויר כבר לא עושים עליו כמעט רושם, הוא פיתח תרופות שהביסו את מרבית המחלות, והידע המדעי שבידו נותן פתרון לרבות מחידות היקום. האם עדיין יש מקום לאלוקים בחייו? האם ממרום מושבו יצליח לזהות שעדיין יש מי שנמצא מעליו ולהכפיף את ראשו בפניו? האם יצליח להבין שדווקא עכשיו, כשעוצמה כה אדירה נתונה בידי הוא חייב יותר מתמיד את קנה המידה המוסרי-הערכי-המוחלט שאלוקים מעניק לו?

כשאלוקים לצידך

הסידור בסיפור שפתחנו בו הוא הרבה מעבר לספר תפילות. הוא מסמל את ערוץ הקשר של אותו יהודי לאלוקים. כשהערוץ הזה פתוח, כשאלוקים נמצא לצידו, יש לו את הכוח להתמודד עם הכול. כשהוא מאבד אותו, גם הדבר הקטן ביותר עלול להכריע אותו. "וְאֲנִי אֶמְרָתִי נִגְרָשְׁתִּי מִנְּגִד עֵינַיךְ אֵךְ אוֹסִיף לְהִבִּיט אֶל הַיֵּכַל קִדְשְׁךָ" אמר יונה הנביא ממעמקי המצולות, לפני אלפי שנים, והדברים נכונים ורלוונטיים היום יותר מתמיד. אם חשבנו שהתפילה נועדה כדי שנבקש שהצרות שלנו יסתלקו, אולי בכלל צריך לעשות סוויץ' במחשבה ולהבין שיתכן שההפך הוא הנכון. הצרות הגיעו כדי שזכור אותו ונתפלל אליו... האמונה באלוקים אינה פתרון קסם שמעלים ברגע את הצרות, וביטחון בה' אין משמעותו שהכול יסתדר לפי הדימונות הורודים שלנו. הסידור, האמונה, הקשר לאלוקים – הם הכור הגרעיני שמזרים כוחות חיים ושמחה להתמודד עם האתגרים והקשיים שהמציאות מזמנת לנו. ואולי עכשיו תגידו אתם, מדוע הסיפור שלנו מתרחש דווקא בערב יום הכיפורים, ואיך כל זה קשור לתשובה האישית שלנו בחודש אלול הזה?

שנה שונה

השנה הזו הולכת להיות שונה.
אני יודע את זה. אני מרגיש את זה בפנים.
אני מאמין שזה גם לא תלוי דווקא בדברים גדולים ובמהפכים קיצוניים.
הכול מתחיל בדברים הפשוטים והזמינים.
צריך רק להאמין ולרצות.
וגם לקבל כמה החלטות קטנות.
כמו מה?

השנה אתן לעיניי לפגוש פחות אותיות על המסך ויותר על הנייר. יוטיוב יאלץ לוותר על קצת זמן איכות איתי לטובת ערימת הספרים הגבוהה שהצטברה ליד המיטה שלי.
השנה אסתפק בשלוש מהדורות חדשות ביום ולא בשלושים. מתברר שמלאכת 'מצא את ההבדלים' בין מהדורה לחברתה הולכת ונעשית קשה יותר.
השנה לא אספר לווזי ש'איני הנהג' כשאני כן. לא ייאמן כמה קשה להתגבר על הפיתוי רק להציץ בסמס החדש שהגיע תוך כדי נהיגה. אבל מה לעשות, החיים יקרים מכדי להמר עליהם.
השנה אחליף את השלט התלוי מעל שולחני "אל תדחה למחר את מה שאפשר לדחות למחרתיים" במשפט אחר, עתיק אך מלא רעננות. "זריזים מקדימים למצוות", ולא רק למצוות.
השנה אחפש טוב יותר כדי למצוא בתוך עשרים וארבע השעות שקיבלתי בכל יממה, את מחצית השעה הנצרכת לטובת הדף היומי שכבר מתחיל להתגעגע אלי. הכמות הקטנה הזו מוסיפה איכות מיוחדת לכל היום כולו.
השנה אומר לאשתי שאני אוהב אותה ואתן לילדים שלי חיבוק חזק לפחות פעם ביום. אפסיק לבנות על זה שהם יודעים מעצמם שהם הדבר הכי יקר לי בעולם.
השנה לא אענה לטלפונים כשאני באמצע ארוחת ערב משפחתית, לימוד בחברותא או שיח זוגי. אם זאת את, אראלה, עשי טובה, תתקשרי שוב עוד חצי שעה. בסדר?
השנה לא אפספס את האנשים ה'ישקופים'. את נהג האוטובוס והמאבטח, הטבח והקופאית. אזכור שכל אחד מהם הוא אישיות חיה עם רצונות ורגשות. גם הם זכאים להתייחסות והתחשבות ולפחות ל'בוקר טוב' לבבי.
השנה אני מקבל על עצמי להחמיא מכל הלב לאדם אחד לפחות פעם ביום, ופעם בחודש לעשות מעשה טוב גדול באמת מבלי לספר עליו לאף אחד.
השנה לא אגיע להדלקת נרות כל שבת עם הלשון בחוץ. אם כששבת נכנסת בארבע מצליחים להספיק בסופו של דבר את הכול, כנראה שגם כשהיא נכנסת בשבע יש אפשרות לעשות את זה, ולא דווקא בשניה האחרונה...
השנה אוריד את המינון של הפיצות, הקולות ושאר מעדנים שעושים את דרכם לתוכי, ואתן מקום לסוגים אחרים של מזון קצת יותר טבעי. אם אצליח לצאת פעם בשבוע לריצת ערב זה בכלל יהיה נהדר.
השנה אסמן לי מראש רווק ורווקה שאני מכיר, ועד ראש-השנה הבא אעשה כל שביכולתי לדאוג שהם שיהיו נשואים. ארים טלפונים לבירור, אציע הצעות, וכמובן אתפלל עליהם מכל הלב.
השנה אתחיל במנהג חדש. במקום להגיע בקביעות לתפילה כמה דקות אחרי שהיא מתחילה ולצאת כמה דקות לפני הסיום, פשוט אהפוך את המצבים.
השנה ארשה לעצמי לקחת קצת פסקי זמן מהסלולארי הצמוד, וארים לפעמים את העיניים לתכלת השמים הבהירה ולמה שמעליהם.
השנה, אני מבקש ממך ה', תן לי את הכוח להמשיך לגדול.
שאדע לאהוב את עצמי אבל לא לוותר לעצמי.
שאשמח במה שיש לי אבל לא אסתפק בו ואחתור תמיד קדימה.
שאזכור תמיד שאתה מאמין בי וסומך עלי ושאיני כאן בשביל השליחות המיוחדת שנתת רק לי.

השנה הזו הולכת להיות שונה.
אני יודע את זה. אני מרגיש את זה בפנים.
שנה טובה!

המאמר יתפרסם בעלון 'גילוי דעת'

שו"ת במראה הבזק

אכילה ושתייה פחות מכשיעור ביום כיפור

1. אדם הנצרך מחמת פיקוח נפש לאכול ולשתות ביום כיפור, לכתחילה יאכל וישתה פחות מכשיעור וישהה בין אכילה לאכילה, ובין שתייה לשתייה. אולם אם אין די לו בכך יאכל וישתה כל צרכו.¹
2. שיעור השתייה ביום כיפור הוא כמלוא לוגמיו (שלחי אחת תהיה מליאה משקה ובולטת), ומשערים כל אדם לפי מה שהוא.² לכן לכתחילה כל אדם שיודע שיצטרך לשתות ביום כיפור ימדוד לפני יום כיפור כמה הוא כמלוא לוגמיו שלו, וישתה קצת פחות משיעור זה. דרך נוחה למדוד היא למלא את כל פיו ולחיייו מים משני הצדדים, לפלוט את המים לכלי מדידה, וחצי מזה הוא מלוא לוגמיו.³ אם לא מדד לפני יום כיפור יסמוך על שיעור שמדדו לאדם ממוצע, והיינו ש-40 סמ"ק הוא פחות מכמלוא לוגמיו לאדם ממוצע.⁴
3. לכתחילה יש להפסיק בין שתייה לשתייה כדי אכילת פרס, אולם אם יש צורך יכול להפסיק פחות, והיינו כדי שתיית רביעית.⁵ ישנן דעות רבות כמה הוא כדי אכילת פרס, והן נעות בין 2 דקות עד 9 דקות.⁶ לכן לכתחילה ישהה בין שתייה לשתייה 9 דקות, ואם צריך ישהה פחות מכך, כמה שיוכל לשהות. ובמקום צורך גדול יותר יסמוך על השיטה שהשיעור הוא כדי שתיית רביעית, וישהה בין שתייה לשתייה כחצי דקה בלבד.⁷
4. שיעור אכילה ביום כיפור הוא ככותבת הגסה.⁸ למעשה, שיערו הפוסקים שנפח של 30 סמ"ק הוא פחות מככותבת הגסה, ובמקום של יותר צורך יש להקל עד 45 סמ"ק.⁹ יש להפסיק בין אכילה לאכילה כדי אכילת פרס, שהוא כאמור לעיל בין 2 דקות ל-9 דקות, ולכן לכתחילה ישהה 9 דקות, ואם צריך ישהה פחות מכך כמה שיוכל לשהות, ולכל הפחות ישתדל לשהות לפחות 2 דקות.
5. אכילה ושתייה אינם מצטרפים, ולכן אין צורך לשהות בין אכילה לשתייה.¹⁰
6. כאמור לעיל, אם לא יספיק לו אכילה או שתייה פחות מכשיעור, ואפילו אם ספק אם יספיק לו, אל יחמיר במקום ספק פיקוח נפש ויאכל וישתה כל צרכו.¹¹
7. מוטב שאדם ינוח בביתו ויקיים את הצום, או לכל הפחות יאכל וישתה פחות מכשיעור, מאשר שילך לבית הכנסת ויצטרך לאכול ולשתות יותר.¹²

¹ שו"ע אורח חיים תריח, ח.

² שו"ע אורח חיים תריב, ח.

³ שיח נחום סימן לו.

⁴ מדות ושיעורי תורה עמי' רבע, שיח נחום סימן לו.

⁵ שו"ע אורח חיים תריב, י.

⁶ מדות ושיעורי תורה, עמי' שדמ-שמו.

⁷ שיח נחום סימן לו.

⁸ שו"ע אורח חיים תריב, א.

⁹ מידות ושיעורי תורה, עמי' רמט.

¹⁰ שו"ע אורח חיים תריב, ב.

¹¹ שו"ע אורח חיים תריב, ח.

¹² שמירת שבת כהלכתה פרק לט סעיף ל, שיח נחום סימן לו.

(מתוך ח"ז)

California, USA

קליפורניה, ארה"ב
אלול תשס"ח

טלטול טלפון סלולרי בשבת, ביום הכיפורים ובחג

שאלה

לזוג בקהילתנו נולדו בשעה טובה תאומות. הן עדיין מאושפזות בפגייה בבית החולים והן צפויות להיות שם עוד 4-6 שבועות. בשבועות האחרונים אמן הייתה צמודה לבית בשבתות, למקרה שיהיה טלפון דחוף שיזעיק אותה לבית החולים (מה שקרה עד כה פעם אחת). יש להם שיחה מזוהה בטלפון, לכן ניתן לראות אם השיחה מגיעה מבית החולים. בשכונתנו יש עירוב. בריאות האם התחזקה והיא רוצה ללכת לבית הכנסת בראש השנה וביום כיפור. האם היא יכולה לקחת עמה טלפון סלולרי לבית הכנסת? האם יש עדיפות ללקיחת "ביפר" (איתורית), שיחייב אותה להתקשר חזרה כאשר תקבל איתות? האם יש אפשרות לקחת מכשיר שבאמצעותו יוכלו ליצור איתה קשר במקרה חירום?

תשובה

העצה הטובה ביותר היא לשים לפני החג את המכשיר הסלולרי דלוק בכיס הבגד שאיתו תלך לבית הכנסת, ולא לגעת בו בידיים במהלך החג (מלבד במקרה של אזעקה). כך ניתן ללכת לבית הכנסת עם המכשיר הסלולרי¹.

¹ ראשית נברר את דינו של המכשיר הסלולרי לעניין מוקצה. המכשיר משמש בראש ובראשונה לניהול שיחות טלפון, האסורות בשבת. על כן לכאורה יש להגדירו ככלי שמלאכתו לאיסור. היה מקום לומר שהיות שעלות המכשיר יקרה, ייתכן שאנשים מקפידים שלא להשתמש בו לכל שימוש אחר, לכן הוא יוגדר כמוקצה מחמת חסרון כיס. שבפועל רוב האנשים אינם מקפידים על כך, ולכן הוא לא יוגדר כמוקצה מחמת חסרון כיס, שאסור בטלטול כל. כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו (ראה שו"ע או"ח סי' שח סעי' א-ג). זו גם דעתו של מו"ר הגר"ז"נ גולדברג. לדעתו של הרב ישראל רוזן יש להגדיר את המכשיר ככלי שמלאכתו להיתר ולאיסור, שדינו ככלי שמלאכתו להיתר ("משנה ברורה" שם ס"ק כ), משום שבמכשירים של היום יש גם שעון, שמשתמשים בו כדי לדעת מה השעה, דבר המותר בשבת. להלכה נקטנו כדעת הגר"ז"נ, כיוון שברור לכל שעניינו העיקרי של המכשיר הוא שיחות הטלפון, אף אם משתמשים בו כשעון באופן תדיר, שימוש זה הוא רק נספח לשימוש העיקרי.

לאחר שהגדרנו את המכשיר הסלולרי ככלי שמלאכתו לאיסור, עלינו לדון אם מותר לטלטלו על מנת ללכת לבית הכנסת. לכאורה הטלטול כאן הוא לצורך גופו, כלומר לצורך שימוש המותר בשבת, שהרי מטרתו של הטלטול היא מענה לשיחה שיש בה חשש פיקוח נפש, דבר המותר בשבת. אלא שמצאנו דיון כזה בשאלת טלטולו של כלי נשק בשבת, שם נחלקו הפוסקים אם הוא נחשב ככלי שמלאכתו להיתר או לאיסור, ואף המתירים התיירו רק משום שטענו שיעקר שימושו של הנשק הוא לצורך הרתעה, ולא לצורך ירייה, ולכן טלטולו מותר (עיין על כך בהרחבה בשו"ת "במראה הבזק" ו תשובה לז הערה 2). ואמנם, דעת הרב הראשי לישראל הגר"ש גורן ("משיב מלחמה" ב סי' סא) היא שעצם השימוש בכלי הנשק לצרכי פיקוח נפש נחשב כשימוש של היתר, אך המעיין בתשובתו שם יראה שדווקא בנשק של חיילים אמור דין זה, שכן במלחמה יש דין של "עד רדתה", האומר שהשבת הותרה מכללה לעניין זה; לעומת פיקוח נפש רגיל, שבו שבת נחשבת כדחוייה ולא הותרה, ולכן המעשה נחשב כמעשה אסור לעניין שבת, ואינו יכול להגדיר את הטלטול כטלטול לצורך דבר המותר. כן מוכח מדבריו של הגר"י אריאל ("אהלה של תורה" ב סי' לב), שלאחר שהוא מגדיר את הנשק ככלי שמלאכתו לאיסור, הוא מתיר לטלטלו רק לצורך פיקוח נפש.

ויש לדון, שהיות והטלטול הוא לצורך פיקוח נפש הוא יהיה מותר, וכשם שמצאנו בשו"ת "אגרות משה" (ד סי' פא) שהתיר לחברי "הצלה" לצאת עם מכשיר קשר (שם מדובר לעניין טלטול במקום שאין עירוב, וכל שכן לעניין מוקצה), ועל-פי זה נפסק להיתר בשו"ת "במראה הבזק" (ד תשובה מה) להתיר לקצין ביטחון בחו"ל לצאת מביתו בשבת עם מכשיר סלולרי, אלא ששני הנימוקים שהובאו ב"אגרות משה" להתיר – שעבור איש "הצלה" מכשיר קשר הוא בגדר תכשיט, ושם לא נתיר להם לצאת ויצטרכו לשבת בביתם כל היום לא יהיו אנשים שישכימו להתנדב לארגון, ו"נמצאת מכשילן לעתיד לבוא" – לא שייכים כאן כלל, שכן מדובר באדם פרטי ולא באיש מקצוע שהמכשיר הוא לו כתכשיט, או שיעזוב את תפקידו אם לא נתיר לו לטלטל.

היה מקום לדון להיתר, כיוון שמדובר כאן בטלטול לצורך מצווה של הליכה לבית כנסת, אלא שלא מצאנו שהתירו לעבור על איסורי דרבנן לצורך מצווה, ורק במקרה שבו יש "תרי דרבנן" הותר טלטול לצורך מצווה. עיינו ב"שמירת שבת כהלכתה" (פרק מ סעי' ז), שהתיר (לעניין טלטול מרשות לרשות) לחולה לטלטל איתו את תרופותיו לכל מקום שאליו ילך, לצאת לצורך מצווה כאשר ההוצאה היא כלאחר יד ואין מדובר ברשות הרבים גמורה, ואם כן יש כאן "תרי דרבנן".

לפי האמור לעיל נראה שאין להקל ולטלטל את מכשיר הטלפון בצורה ישירה כדי ללכת לבית הכנסת. מו"ר הגר"ז"נ גולדברג פסק שניתן לשים את מכשיר הטלפון לפני החג בכיס הבגד שאיתו רוצים ללכת לבית הכנסת, ועל-ידי כך יהיה הדבר מותר. ונראה לומר בסיבת ההיתר שכן יהיה כאן טלטול מן הצד שהוא גם לצורך הבגד עצמו שמותר (שו"ע או"ח סי' שיא סעי' ח), ואף שבמקום שניתן יש להסיר את המוקצה (שם סי' שט סעי' ג-ד), נראה שלצורך מצווה ניתן להקל, ועוד אין הטלטול בידו ממש אלא בגופו, ומותר לטלטל מוקצה בגופו אפילו לצורך המוקצה (שם סי' שיא סעי' ח). נוסף לכך כתב "שמירת שבת כהלכתה" (פרק כ' סעי' מז) שאם צריך את המוקצה במקום אחר (והטלטול נעשה לצורך דבר המותר וכדלעיל) אין צורך להסירו. אלא שלכאורה יש בעיה אחרת, שכן ברגע שהניחו את המכשיר בכיס הבגד על דעת להשאירו שם כל החג (וכמו בנדון דידן, שרוצים לצאת איתו גם למחרת), הבגד הופך לבסיס לדבר האסור, ונעשה מוקצה גם הוא (שם סי' שט סעי' ד). אלא שהרמ"א (סי' שי סעי' ז) התיר לטלטל בגד שבכיסו יש מעות, אף אם הניח אותם בכוונה לפני שבת (אמנם הרמ"א כתב "שכח", אך עיין ב"משנה ברורה" (שם סי' קט) שהוא הדין אם הניח בכוונה, ואף שללו בשו"ת התיר הרמ"א רק במקרה שהמעות אינן בתוכו, אך זה רק מחמת שמא ישכח ויצא בו לרשות הרבים, דבר שאינו שייך בנידון דידן, שבו יש עירוב, וכמבואר בסוף ההערה), ואף שה"משנה ברורה" (סי' כ"ט) מוסיף שאם אפשר ינער ממנו המעות – זה רק לכתחילה, ובנדון דידן, לצורך מצווה יהיה מותר אף לכתחילה. סיבת ההיתר בבגד עם כיס היא שהכיס הוא הבסיס למעות, והבגד כבר אינו בסיס, ולכן יהיה מותר. ויש להזהיר שלא להכניס את היד לכיס זה אלא אם כן המכשיר מצלצל מבית החולים.

אלא שעניין ב"משנה ברורה" (שם סי' ל), שכתב שכל זה אמור כשהכיס תפור לבגד בשפתו העליונה בלבד, אך אם כולו תפור בבגד (וכעין כיס של חולצה) הכיס עצמו הופך להיות בסיס לדבר האסור. וניתן להקל מצד אחר, והוא שב"שמירת שבת כהלכתה" (פרק כ' סי' מח) הובא ספק אם כלי שמלאכתו לאיסור שהונח על כלי שמלאכתו להיתר הופך אותו לבסיס לדבר האסור. והנה, אם נחמיר בדבר עדיין יהיה הבגד מותר בטלטול לצורך גופו ומקומו, וכאן מדובר שמטלטלים את הבגד לצורך ההליכה לבית הכנסת, שזה צורך גופו ולא צורך הבגד, אלא שאז יש להיזהר שלא לטלטל את הבגד לצורך הבגד, כגון לשמור עליו וכד'. ונראה שאין להחמיר בדבר, שכן יש מתירים לגמרי, וניתן כאן לצרף את העובדה שהדבר נעשה לצורך מצווה, ושיש דעה שהטלפון אינו מוקצה כלל. כאמור לעיל, אם ישימו את המכשיר בכיס מבד ויתפרוהו לבגד במקום פנימי לפני החג – הדבר עדיף.

כל הדיון בשאלה נגע אך ורק בהלכות מוקצה, שכן מדובר במקום שבו קיים עירוב. אם יש צורך לטלטל במקום שאין עירוב, יש להבדיל בין יום טוב, שבו הותרה הוצאה לצורך, לבין שבת ויום הכיפורים, שבהם כפי שכתבנו לעיל הותרה נשיאה כזו רק בתרי דרבנן, כלומר רק בשינוי ובמקום שאיננו רשות הרבים גמורה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרין הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכי דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

